

GEÇMİŞTEKİ SADE YAŞAM

5 Haziran 2024

Yıldırım Koç

Kapitalizme karşı olmamın nedenlerinden biri de, insanları bir tüketim çılgınlığına mahkûm etmesidir. 1976 yılında Demokratik Alman Cumhuriyeti'ne gitmiştim. Oradan aldığım yatak çarşaflarını hâlâ kullanıyoruz. Öylesine dayanıklı yapmışlarmış. Türkiye'de eskiden dayanıklı olarak üretilen birçok ürün, artık belirli bir süre dayanacak şekilde üretiliyor. Böylece bozulan ürünün ya yedek parçasını bulamıyorsunuz ya da tamir edilmesi mümkün olmuyor. Mecburen yenisini alıyorsunuz. Kapitalizm doğayı da mahvediyor.

Ayrıca bir de gösteriş merakı ve bunun getirdiği tüketim çılgınlığı var. Sözde Türkiye'de "bir lokma bir hırka" anlayışı yaygınlaşmış. Kesinlikle tam tersi söz konusu. Kapitalizm insanları müthiş bir gösterişçi tüketimin esiri haline getirdi. Birçok insan, ihtiyacı olduğu için değil, çevresindekilere gösteriş yapmak için alışveriş yapıyor. "Moda" denilen de bunun bir parçası. Canı sıkılınca alışverişe çıkan insanlar var.

Biz hâlâ eskinin sade yaşantısını savunan bir aileyiz.

Kızımızın dediğine göre, herkes bizim gibi yaşasaymış, kapitalizm çökmüş(!).

Yemek masamız ve sandalyeleri, rahmetli kayınpederlerin 1947 yılında evlendiklerinde aldıkları. Çok da memnunuz. Bizim aldığımız sandalyeler çoktan dağılıp gitti. Onlar sapasağlam duruyor.

Salondaki koltuklarımızı 30 yılı aşkındır kullanıyoruz.

1973 yılında aldığım bardaklarla çay içmeyi sürdürüyoruz.

Cep telefonlarımız da son derece sıradan. İşimizi gayet iyi görüyor.

Arabamız yok; arabanın gerekli olmadığını düşünenlerdeniz. Çevremizdeki insanların büyük bir çoğunluğu arabasız yapamıyor. Bir işçi toplantısında kaç kişinin özel arabası olduğunu sordum, sonra da "ben araba kullanmıyorum," dedim. Benim araba sahibi olmam o kadar doğal kabul edilmiş ki, işçilerden biri, "şoförünüz mü var?" diye sordu. Durumu açıklayınca hepimiz güldük.

Tek lüksümüz, çok sayıdaki kitabımız.

Biz herhalde "eskiden kalma"yız. Biraz eskiden söz edeyim.

1950'li ve 1960'lı yıllarda Amasya'da yaşadım. Bu kentte insanların yaşamları gösterişten uzak ve sadeydi. Memleketim Tokat'ı bir parça biliyorum. Sanırım oradaki durum da benzerdi. Durumu iyi olan da, durumu o kadar iyi olmayan da aynı mahallede yaşardı. Evlerde çelik kapı yoktu; kapılar öyle pek kilitlenmezdi de. Bugün zenginlerin mahalleleri ayrı. Amasya'da zengin ailelerin yaşamı tabii ki diğerlerine göre çok daha rahattı; ancak gelir ve servet farkı gösterişe neden olmazdı; giyim/kuşam öyle pek farklı değildi. Cem Karaca'nın Turhal yöresinde kullanılan bir deyişten geliştirdiği bir şarkısı vardı: "Hep bir hallı Turhallıyız, biz bize benzeriz." Amasya halkı da böyleydi.

O yıllarda insanın komşusuna gösteriş yapması ayıp sayılırdı. Gösteriş yapılmazdı zaten. Gereksiz eşya ve giysi alınmazdı. Eşyalar ve giysiler, eskiyinceye kadar kullanılırdı. "Sıkıldım" diye perde değiştiren; "on yıldır hâlâ aynı salon takımını kullanıyoruz, misafirlerden utanıyorum," diyen; evinde bir sürü giysi varken moda değişti diye eskileri çöpe atan olmazdı. Biz, "aman çocuğum, tabağında lokma bırakma; gece uykunda seni kovalar" denilen bir kuşaktık. İsrif, hem ayıp, hem günahı. Yolda ekmek parçası gördüğünde, onu üç kez öpüp alına koyup kenarda ezilmeyeceği bir yere yerleştiren çocuklardık.

Giysilerimiz fazla olmazdı. Olmasına da gerek yoktu. Fazlası israf kabul edilirdi.

Bütün gün sokaklarda oynayınca, düşüyorsunuz. Çocukken benim dizlerim hep yaraydı. Tabii, pantolonumun dizleri de yırtılırdı. Annem pantolonuma yama yapardı, yamalı pantolonla sokağa çıktığım çok oldu. Kimse, "doktor çocuğuna bak, utanmıyor," demedi. Ben de hiç utanmadım; çünkü sokakta oynadığım diğer arkadaşlarım da yamalı pantolon giyerdi.

Yazları ayağımızda plastik ayakkabılar olurdu. Bu ayakkabılar çorapsız giyildiği için ayaklarımız kir içinde kalırdı. Eve girdiğinizde önce ayaklarınızı yıkamanız gerekirdi. Ayakkabının bazen kilitlenen metal

kısmı bozulur veya ayakkabının bazı yerleri yırtılırdı. Diker, giymeye devam ederdik. Yazları kundura giyip sokağa çıkan çocuk herhalde olmazdı.

Ailelerimizin yaşantısı da sadeydi.

Birçok şey evde üretilirdi. Evimizde kollu bir Singer dikiş makinesi vardı. Annem onunla nelerimizi dikmedi. Daha sonra ayakla çevrilen bir dikiş makinesi alındı. O makineyi hâlâ saklıyoruz. Evimizin yakınında Sümerbank'ın satış mağazası yer alıyordu. Bir kere pijamalarımız mutlaka Sümerbank'ın o çizgili pazenlerinden evde dikilirdi. Ayakkabılarımız da hep o Sümerbank mağazasından alınırdı. Biz üç erkek çocuktuk. Bir de babam vardı. Annemin elinde dördümüz için sürekli örülecek bir şeyler olurdu. Ev gezmelerine gidilirken yün torbası da götürülür, mutlaka birimizin kazağı, hırkası, atkısı, beresi, kar başlığı, vb. örülürdü. Annem son yıllarına kadar hep bir şeyler ördü. Annemin ördüğü masa örtüsünü, yatak örtüsünü, sehpa örtülerini hâlâ saklıyoruz. Bizim kuşaktan kişilerin evlerinde de bunların olduğundan eminim.

İlk buzdolabımızı Amasya'da aldık. Merdaneli çamaşır makinesi de galiba Amasya'da alındı. Onun öncesinde büyük bakır kazanda çamaşır kaynatılır ve büyük bakır leğenlerde yıkanırđı. Mavi renkli "öküzbaş" çivit kullanılırdı. İlk elektrikli süpürgeımız de o yıllarda alındı. Daha önce süpürgeiden "gırgır"a geçmiştik.

O yıllarda zincir mağazalar yoktu. Alışverişimizi bakkallardan yapardık. Makarna, bakliyat, şeker gibi ürünler çuvalla gelir, istediğiniz kadarını tarttırırdınız. Başka ülkelerde bunların hepsinin ayrı ayrı paketlenmiş olarak satıldığı imrenilerek anlatılırdı.

O yıllarda insanlar birbirlerinin tepesine basarak yükselmeye çalışmıyor; gerekli gereksiz bir sürü mala para yetiştirebilmek için paranın esiri olmuyordu. "Ayıp" veya "günah" diye bir şey vardı. Rüşvet alan, hırsızlık yapan ayıplanır ve toplumdan dışlanırdı. Yanlış yapanın yüzü kızarır, mahcup olurdu. Komşuluk hatırı denen bir şey vardı; hatır-gönül bilinirdi. "Komşu komşunun külüne muhtaç," denirdi. Amasya'daki hayatımız sade, gösterişten uzak, sakın ve huzurluydu; mutluyduk.

Kapitalizm birçok insanı malların ve paranın esiri yaptı ve ailelerin huzurunu da kaçırdı. Kapitalizme bu nedenle de karşıyım.